

# Ot.prp. nr. 85

(2000-2001)

---

Om lov om endringer i lov 17. juni 1932  
nr. 6 om kvalitetskontroll med  
landbruksvarer m.v. (Hjemmel for  
norsk merkeordning for  
landbruksprodukter)

*Tilråding fra Landbruksdepartementet av 27. april 2001, god-  
kjent i statsråd samme dag.*

## 1 Innledning

### 1.1 Hovedinnhold

---

Endringsforslaget går ut på nærmere fastsettelse av hjemmelsgrunnlag i lov 17. juni 1932 nr. 6 om kvalitetskontroll med landbruksvarer m.v. (landbrukskvalitetsloven) for bestemmelser om en norsk merkeordning for landbruksprodukter, basert på geografisk opprinnelse, tradisjon og egenart, samt sanksjonsbestemmelser knyttet til denne.

### 1.2 Bakgrunnen for forslaget

---

Forutsetningen for å opprettholde en langsiktig norsk matproduksjon er at næringen oppnår tilstrekkelig lønnsomhet ved salg av produktene. Dette er en av hovedpilarene i Stortingsmelding nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon. Tiltak med sikte på bedre utnyttelse av markedsmulighetene er derfor viktig i den videre næringsutvikling.

Den andre hovedpilaren er hensynet til forbrukernes valgmuligheter på matområdet. I dette perspektivet er det departementets mål å øke forbrukernes frihet til å velge innenfor et større produktmangfold, men også å styrke forbrukernes rett til informasjon. Interessen for produksjonsmåten, tilliten til produktet og den etiske standarden i produksjonen samt den kulturelle og historiske opprinnelsen av matvarene, er på sterk frammarsj.

Erfaringen fra blant annet land i EU viser at opprinnelsesmerking som kombinerer kriterier for kvalitet med kriterier for særpreg og geografisk opprinnelse, kan øke omsetningen og lønnsomheten og kan derfor være til stor nytte for så vel produsenter som forbrukere. Eksempler på produkter som har nytt godt av slik merking er Parmaskinke (Italia), Parmesanost (Italia) Balsamicoeddik (Italia), Blue Stilton ost (Storbritannia), Jersey Royal poteter (Storbritannia), Comté- og Roquefortost (Frankrike) og fjærkre fra Bresse-regionen - «Volaille de Bresse» (Frankrike). Ved at EUs merkeordninger stiller krav til produktkvaliteten, har forbrukerens etterspørsel etter kvalitetsprodukter økt. EUs merkeordninger er vedtatt ved flere forordninger, som gir beskyttelse i alle EU-land. Anvendelsen av merkene skjer imidlertid i varierende grad. I Frankrike er det ca. 120 produkter som er godkjent for beskyttelse etter merkeordningene og i Italia ca. 100. Av andre land kan nevnes Storbritannia, hvor 23 produkter er godkjent. I Sverige finnes nå 4 godkjente produkter og i Danmark er det registrert 3.

Meierisektoren peker seg ut som en hovedsektor for merkebruk av denne typen innen EU. I Italia utgjør for eksempel de 29 godkjente merkeproduktene, herunder Gorgonzola og Parmesan, 50% av omsetningen i meierisektoren. I Frankrike representerer 43 merkede produkter 18 % av det samlede volum i meierisektoren, og 23% av verdien. Storbritannia har fått godkjent 9 meieriprodukter, hvilket tilsvarer 2% av omsetningen i meierisektoren.

Av land utenfor EU har blant annet Sveits etablert et regelverk for beskyttelse av produktbetegnelser på matområdet. Dette er i hovedsak en kopi av EUs forordninger på området.

Et av de historiske utgangspunktene for EUs ordning med beskyttelse av produktbetegnelser for geografisk opprinnelse, tradisjon og egenart på matområdet, er den såkalte AOC-ordningen (Appellation d'origine contrôlée) i Frankrike. Utgangspunktet for dette er de kjente betegnelsene for vin. Det finnes et regelverk for beskyttelse av produktbetegnelser for geografisk opprinnelse for vin og sprit, som allerede er en del av EØS-avtalen. For matvarer har EU etablert et beskyttelsessystem ved to forordninger, EUs rådsforordninger nr. 2081/92/EØF og nr. 2082/92/EØF. Dette systemet ble etablert i 1992 samtidig med en større omlegging av EUs landbrukspolitik, hvor hovedformålet med omleggingen var å øke markedstilpassingen av produksjonen samtidig som hensyn til miljø, ressursgrunnlaget og distriktene skulle ivaretas.

Den norske merkeordningen Departementet nå foreslår, vil være en integrert del av Regjeringens verdiskapingsprogram for matproduksjon, som er et program for innovasjon og mangfold på matområdet. Programmet skal legge til rette for primærprodusenter og næringsmiddelbedrifter som utvikler spesialiserte matvarer av høy kvalitet for salg i markeder med høy betalingsvillighet. Dette er elementer ved landbrukspolitikken som har vært relativt lite fremtredende siden 1945, men som nå tas i bruk for å stimulere til nyskaping, omstillingsevne og konkurranse. Regionale produkter og tjenester skal utvikles til å gi et bærekraftig og vesentlig bidrag til verdiskapningen i regionene og styrke primærnæringsenes rolle som produsent av kollektive goder som levende bygder, matkultur, sysselsetting, kulturlandskap m.v.

De enkelte produktkategorier som kan omfattes av merkeordningen, bør omfatte både volumprodukter og mer lokalt produserte produkter for nisjer i markedet - slik at det samlet sett gir bedre lønnsomhet for næringen, og samtidig gir forbrukerne økte valgmuligheter og en offentlig kvalitetssikring av at produksjonskriteriene faktisk overholdes. Som ledd i verdiskapingsstrategien vil derfor merkeordningen legge vekt på å stimulere utviklingen av spesialiserte matvarer av høy kvalitet, basert på norske mattradisjoner samt på lokale og regionale matspesialiteter, og hvor inspirasjon også kan være hentet fra andre land. Videre vil andre utviklingstrekk kunne legges til grunn, for eksempel andre forbrukertrender hvor mat og råvarer er produsert med utgangspunkt i blant annet særlige etiske, miljømessige og kvalitetsmessige krav. For næringsmiddelindustrien vil dette bl.a. kunne bety større nærhet til produsentene. Ved økt nærhet kan industrien formidle forbrukertrender og krav til råvarene tilbake til landbruket, og derved stimulere til økt mangfold og en bedre tilpasning til forbrukerønsker.

Videre vil merkeordningen stimulere til nettverksorganisering av produsentene og dermed gi mange små produsenter en styrket posisjon i verdikjeden, noe som er viktig i en distriktpolitisk sammenheng.

Det legges opp til strenge kriterier for å få en betegnelse beskyttet. Det kan imidlertid allerede nå spores relativt stor interesse for en slik merkeordning blant produsenter, og mange mener de har produkter som kan vurderes.

### 1.3 Høring av lovforslaget

---

Departementets forslag til endring av landbrukskvalitetsloven ble sendt på høring 21. desember 2000, til en rekke offentlige instanser, interesseorganisasjoner og næringsdrivende. Proposisjonen er utarbeidet med bakgrunn i høringsbrevet og de høringsuttalelser departementet har mottatt.

Høringsinstansene var:

- Barne- og familiedepartementet
- Finansdepartementet
- Fiskeridepartementet
- Justisdepartementet
- Kommunal- og regionaldepartementet
- Nærings- og handelsdepartementet
- Sosial- og helsedepartementet
- Utenriksdepartementet
- A/L Gartnerhallen
- A/S Fuhr
- A/S Nestlé Norge
- Agdermat
- Arktisk meny
- Baker- og konditorbransjens Landsforening
- BAMA-gruppen AS
- Biologisk-dynamisk Forening
- Bryggerienes Servicekontor
- Dagligvareleverandørenes Forening
- Debio
- Den Norske Emballasjeforening
- Det Kgl. Selskap for Norges Vel
- En smak av Trøndelag, SMG Rådgivning
- Fagforum for Mat og Drikke AS
- Fetevaregrossistenes Landsforening
- Fiskeri- og Havbruksnæringens Landsforening
- Fjørfebransjens Landsforening
- Forbrukerombudet
- Forbrukerrådet
- Forbrukertvistutvalget
- Foreningen for Offentlige Næringsmiddelkjemikere
- Fylkesmennene
- Gardsmat i Rogaland
- God mat i Gudbrandsdalen
- Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon
- Honningsentralen
- Høgskolen i Akershus
- Høgskolen i Sør-Trøndelag
- Import- og eksportagenters forening
- Jærske mattradisjoner
- Kjøttindustriens Fellesforening
- Kjøttbransjens Landsforbund
- Kjøttbransjens Landsforening
- Kjøttbransjens Servicekontor
- KNT-forum
- Konkurransetilsynet

Om lov om endringer i lov 17. juni 1932 nr. 6 om kvalitetskontroll med landbruksvarer m.v. (Hjemmel for norsk merkeordning for landbruksprodukter)

- Konservesfabrikkenes Landsforening
- LO - Landsorganisasjonen i Norge
- Lågendalsmat
- Markedsrådet
- Mat fra Fjellregionen
- Mat i Dalane
- Matforsk
- Mattradisjoner i Fjellregionen
- Mattradisjoner i Nord-Rogaland
- Mills DA
- Nils Tonny Bransfjell
- Norconserv
- Norges Bondelag
- Norges Colonialgrossisters Forbund
- Norges Eksportråd
- Norges Fiskarlag
- Norges forskningsråd
- Norges Frukt- og grønnsakgrossisters forbund
- Norges Kvinne- og Familieforbund
- Norges landbrukshøgskole
- Norges Markedsføringsforbund
- Norges veterinærhøgskole
- Norsk Bonde- og Småbrukarlag
- Norsk Bryggeri- og Mineralvannindustri Forening
- Norsk Bygdeungdomslag
- Norsk Gardsmat
- Norsk Gartnerforbund
- Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning
- Norsk Kjøtt
- Norsk Landbrukssamvirke
- Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund
- Norsk Permakulturforening
- Norsk Seterkultur
- Norsk Tradisjonsfisk
- Norsk Økologisk Urtelag
- Norske Felleskjøp
- Norske Næringsmiddelteknologers Forening
- Norske Potetindustrier
- Norske private reinslakterier
- Norske Reindriftssamers Landsforbund
- Norske Sjokoladefabrikkers Forening
- NORSØK
- Næringslivets Hovedorganisasjon
- Næringslivets Servicekontor for Markedsrett
- Næringsmiddelbedriftenes Landsforening
- Orkla Foods AS
- Patentstyret
- Planteforsk
- PRIOR
- Produsentlaget for omsetning av økologiske produkter
- Reindriftsforvaltningen
- Reisamat

Om lov om endringer i lov 17. juni 1932 nr. 6 om kvalitetskontroll med landbruksvarer m.v. (Hjemmel for norsk merkeordning for landbruksprodukter)

- Reklamebyråforeningen
- Rieber & Søn ASA
- Ringerikskost
- Ryfylkemat
- Sametinget
- Senter for matkultur A/S
- Sigdalsmat
- Småskala mat i Oppland
- Småskala næringsmiddelproduksjon
- Småskala videreforedling av næringsmidler
- SPIN
- Statens institutt for forbruksforskning
- Statens landbruksforvaltning
- Statens landbrukstilsyn
- Statens nærings- og distriktsutviklingsfond
- Statens næringsmiddeltilsyn
- Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet
- Stiftelsen Godt Norsk
- Synnøve Finden ASA
- TINE Norske Meierier
- Toro Næringsmiddelindustri
- Tradisjonsbakst fra Østerdalen
- Universitetet i Bergen
- Universitetet i Oslo
- Universitetet i Tromsø
- Universitetet i Trondheim
- Økoprodusent Midt-Norge
- Økoprodusentene
- Østfoldmatprosjektet

Høringsinstansene er i det vesentlige svært positive til at det etableres en offentlig merkeordning. Store aktører, blant andre Norsk Landbrukssamvirke, Tine Norske Meierier, Prior, Gartnerhallen, Norsk Kjøtt og Norges Bondelag uttrykker tro på at ordningen kan medføre verdiskapning for landbruket. Også mindre aktører, som for eksempel Ringerikskost, har uttrykt seg positivt.

Flere høringsinstanser har pekt spesielt på viktigheten av at forbrukernes interesser ivaretas.

De fleste innvendingene fra næringen er knyttet til forslaget om hjemmel for innkreving av gebyr. Flere av instansene har pekt på behovet for offentlig finansiering, og fremhevet at om ordningen blir for dyr for den enkelte bruker, vil mange små produsenter og næringsdrivende ikke ha mulighet til å benytte seg av den.

Mange av innspillene fra høringsinstansene knytter seg til den konkrete utformingen av merkeordningen, og noen av disse innspillene er kommentert her i forbindelse med lovforslaget. Ellers vil merknader bli behandlet nærmere i forbindelse med utarbeidelsen av selve merkeordningen.

## 2 Beskrivelse av gjeldende rett

### 2.1 Landbrukskvalitetsloven

---

Landbrukskvalitetsloven gjelder, iflg. § 1, for varer som er fremstilt ved husdyr-, eller planteproduksjon, erstatningsmidler for disse, samt produkter som er videreforedlet av slike varer. Loven omfatter også produkter fra viltvoksende vekster. Videre kan Kongen gi forskrifter om hvilke varer og produkter loven skal gjelde for.

Lovens § 2 gir Kongen hjemmel til å utferdige forskrifter med sikte på å føre kontroll med at ovennevnte varer fremtrer som velbehandlet og god handelsvare. Kongen er også gitt hjemmel til å vedta forskrifter for å forebygge uriktige forestillinger om varens opprinnelse, art, sammensetning, mengde eller kvalitet, samt forskrifter som angir hvor varene skal være tilvirket og emballert, hva de må inneholde eller hvilke krav de må tilfredsstille for at de skal kunne utføres, innføres eller utbys til salg under en viss betegnelse.

I henhold til lovens § 2, 3. ledd, kan Kongen pålegge importør, eksportør, selger eller produsent å betale avgift til dekning av utgifter til kontrolltiltak. Avgiften kan fastsettes på grunnlag av mengde, vekt eller verdi av den varen som blir innført, utført eller omsatt fra selger eller produsent.

Overtredelser av forskrifter som er gitt i medhold av loven, straffes med bøter.

### 2.2 Varemerkeloven m.v.

---

Regler om beskyttelse av produktbetegnelser og varemerker har vi også i lov 3. mars 1961 nr. 4 om varemerker (varemerkeloven), og lov 3. mars 1961 nr. 5 om fellesmerker (fellesmerkeloven). Varemerkeloven gir den som har fått registrert eller innarbeidet et varemerke rett til å nekte andre å bruke dette kjennetegnet eller kjennetegn som er egnet til å forveksles med dette, for sine varer. Retten til varemerker kan overdras til andre, eller merkehaveren kan gi andre bruksrett til merket.

Varemerker som utelukkende eller bare med uvesentlige endringer eller tillegg angir varens geografiske opprinnelse, kan ikke registeres (varemerkeloven § 13 første ledd). Grunnen til det er at ingen andre med produkter fra det samme området, skal bli forhindret fra å bruke den geografiske betegnelsen. Dersom den geografiske indikasjonen er en del av et merke, vil merket likevel kunne registreres, selv om indikasjonen er i samsvar med varens opphav. Eneretten knyttes da til merket som helhet, men eneretten omfatter ikke den geografiske betegnelsen som er en del av merket (jf. varemerkeloven § 15 første ledd). Et merke vil videre bli nektet registrert fordi det anses som villedende dersom den geografiske betegnelsen og opphavet ikke stemmer overens.

Lov 2. mars 1961 nr. 5 om fellesmerker (fellesmerkeloven) regulerer to ulike typer av varekjennetegn. Etter fellesmerkeloven § 1 første ledd kan en forening ved registrering eller innarbeidelse oppnå enerett til kjennetegn for

Om lov om endringer i lov 17. juni 1932 nr. 6 om kvalitetskontroll med landbruksvarer m.v. (Hjemmel for norsk merkeordning for landbruksprodukter)

sine medlemmer. For det annet kan en sammenslutning som fastsetter normer for eller fører kontroll med varer eller tjenester oppnå enerett til varemerke eller annet særlig kjennetegn til bruk for slike varer eller tjenester som normene eller kontrollen gjelder, jf. fellesmerkeloven § 1 annet ledd. Merkene vil typisk markere at varene oppfyller visse kvalitetskriterier. Begge kategorier av merker betegnes som «fellesmerker».

Varemerkelovens regler gjelder for fellesmerker så langt de passer, jf. fellesmerkeloven § 2. Reglene i varemerkeloven kan likevel ikke uten videre gis tilsvarende anvendelse. Dette skyldes at fellesmerkene til dels har en annen funksjon enn vanlige varemerker. Behovet for å hindre at noen får enerett til rent beskrivende betegnelser er ikke like sterkt hvis merket kan brukes av alle produsentene i en bransje. Hvis alle produsenter innenfor en bransje kan delta i en kontrollordning, vil det derfor være adgang til å registrere rent beskrivende merker.

I NOU 2001: 8 Lov om varekjennetegn med motiver er det foreslått at fellesmerkeloven skal slås sammen med varemerkeloven. Etter forslaget § 13 skal det ikke være forbudt å registrere tegn som angir en vares geografiske opprinnelse, som fellesmerke. Dette innebærer neppe noe nytt i forhold til gjeldende rett. Registrering av en geografisk opprinnelsesbetegnelse som fellesmerke skal etter forslaget ikke være til hinder for at andre bruker betegnelsen, hvis bruken er i samsvar med god forretningsskikk. Dette innebærer at betegnelsen bare kan brukes når opprinnelsesbetegnelsen er i samsvar med varens faktiske opprinnelse.

Registeret over fellesmerker skal etter gjeldende rett inneholde de bestemmelsene som søkeren har fastsatt for bruken av merkene, for eksempel kvalitetsnormer som brukerne av fellesmerket må oppfylle, jf. fellesmerkeloven § 3. Hvis merket blir brukt i strid med slike bestemmelser, og merkeinhaveren ikke tar nødvendige skritt for å hindre bruken, kan enhver som har rettslig interesse, gå til søksmål med krav om at registreringen slettes, jf. fellesmerkeloven § 5. I NOU 2001:8 er det foreslått innført en adgang til administrativ sletting av registreringer. Dette vil være en forenkling sammenliknet med dagens ordning med domstolsbehandling.

Lov 16. juni 1972 nr. 47 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår (markedsføringsloven) § 2 inneholder et forbud mot villedende markedsføring av varer og tjenester. Forbudet vil i mange tilfeller ramme bruk av geografiske betegnelser der det ikke er samsvar mellom betegnelsen og produktets faktiske opphav. Bestemmelsen vil også kunne ramme villedende fremstilling av hvordan produktet er laget, hva det inneholder osv. Videre forbyr markedsføringsloven § 8 a. bl.a. bruk av etterlignende kjennetegn som utnytter en annens innsats eller resultater på en urimelig måte og skaper fare for forveksling. Overtredelse av disse bestemmelsene er straffesanksjonert etter markedsføringsloven § 17. Markedsrådet kan dessuten forby handlinger som er i strid med bestemmelsene, og ilegge et tvangsgebyr hvis forbudet overtres.

### 2.3 Forholdet til EØS-avtalen

---

EØS-avtalen inneholder i dag regler om opprinnelsesmerking for vin og sprit. Disse er nedfelt i EØS-avtalens protokoll 47 med tilhørende forordninger og direktiver. Det norske produktet akevitt er omfattet av denne ordningen. EØS-avtalen har også regler om merking av økologiske varer, nedfelt i rådsforordning 2092/91/EØF med senere endringer. Dette regelverket har også regler om anerkjennelse av økologiske produkter fra land utenfor EØS. I Norge administreres regelverket for merking av økologiske landbruksvarer av stiftelsen Debio.

Selv om disse reglene i EU er en del av fellesskapets landbrukspolitikk, har man sett det som hensiktsmessig å innlemme dem i EØS-avtalen. Departementet foreslår ikke å innlemme de andre merkeordningene beskrevet i denne proposisjonen i EØS-avtalen.

EØS-avtalen omfatter særlige bestemmelser om og ordninger for opphavsrett og industriell og kommersiell eiendomsrett, jf. EØS-avtalens artikkel 65 nr. 2 og protokoll 28.

Videre er EUs varemerkedirektiv (89/104 EØF) innlemmet i EØS-avtalen. Varemerkedirektivet forplikter Norge til å gi eksisterende varemerker vern mot inngrep. Etter rådsforordningene 2081/92/EØF og 2082/92/EØF skal betegnelsene som gis beskyttelse, på visse vilkår, ha forrang fremfor eksisterende varemerker. Siden dette følger av EU-forordninger, oppstår det ikke på dette punktet noe problem i forhold til varemerkedirektivet innen EU. Forordningene er imidlertid ikke en del av EØS-avtalen. Norge har derfor i utgangspunktet ingen formell hjemmel i EØS-avtalen for å gjøre et slikt unntak fra varemerkedirektivet. Det er imidlertid tale om å innføre de samme unntakene fra varemerkedirektivet som gjelder innen EU. Det legges videre til grunn at det er lite sannsynlig at det vil oppstå konflikter mellom eksisterende varemerker og betegnelser som gis vern etter den nye ordningen.

Forholdet mellom forordningene og varemerkedirektivet vil bli nærmere vurdert i forbindelse med utarbeidelsen av forskriftene som skal etablere merkeordningen.

### 2.4 EUs regelverk

---

I tillegg til reglene for vin og sprit og for økologiske produkter har EU tre offentlige merkeordninger som henspiller på geografi og tradisjon, nedfelt i rådsforordningene 2081/92/EØF og 2082/92/EØF. Disse forordningene er ikke en del av EØS-avtalen (se pkt. 2.3).

Formålene med merkeordningene er

- utvikling av regional og spesialisert produksjon med sikte på å skape mangfold i landbruksproduksjonen og medvirke til en utvikling av landsbygda,
- å gi markedsføringshjelp til produsentene samt at de skal kunne differensiere sin produksjon og beskytte sine produkter mot misbruk, og
- å gi pålitelig informasjon til forbrukere som anser opprinnelse eller produksjonsmetode som viktig.

Forordningene gjelder for de landbruksprodukter som fremgår av vedlegg I (tidligere vedlegg II) til EF-traktaten, i den grad de er beregnet på human

Om lov om endringer i lov 17. juni 1932 nr. 6 om kvalitetskontroll med landbruksvarer m.v. (Hjemmel for norsk merkeordning for landbruksprodukter)

konsum. Videre gjelder forordningene for de produkter som er listet opp i vedleggene til selve forordningene, herunder noen landbruksprodukter som ikke er beregnet til mat, for eksempel eteriske oljer.

Rådsforordning 2081/92/EØF gjelder ikke for produkter fra vin- eller spritsektoren, da det for disse er egne regler.

Rådsforordning 2081/92/EØF skiller mellom to kategorier betegnelser som har hvert sitt merke, nemlig *opprinnelsesbetegnelser* og *geografiske betegnelser*. Hvordan, og i hvor stor grad produktet har tilknytning til det begrensede geografiske området det er oppkalt etter, bestemmer hvilken beskyttelse som kan oppnås, og hvilket merke som kan benyttes. Hovedregelen er at bare sammenslutninger av produsenter kan søke om registrering av en produktbetegnelse (jf. pkt. 3.2). Registrering gir alle produsenter innen det definerte geografiske området, som følger de fastsatte produksjonskriteriene i produktspesifikasjonen, eksklusiv rett til å anvende den registrerte betegnelsen og merket på sine produkter.

Følgende vilkår må være oppfylt for å få godkjent en *opprinnelsesbetegnelse*:

- Produktet må ha sin opprinnelse i et geografisk område
- Kvaliteten eller egenskapene må helt eller delvis bero på de geografiske egenskaper (naturlige og menneskelige faktorer) på produktets opprinnelsessted
- Produksjon, bearbeiding og framstilling av produktet må skje i det definerte geografiske området

To unntak finnes fra disse vilkårene:

- Et ikke-geografisk produktnavn kan registreres hvis det likevel tradisjonelt knyttes til et bestemt geografisk område
- Et geografisk navn som i henhold til tradisjon forbindes med et bestemt produkt, kan registreres, selv om navnet ikke betegner det eksakte området hvor produktet nå fremstilles. Unntaksvis kan dette geografiske navnet betegne et helt annet område eller et mye større område

I disse to unntakstilfellene må de øvrige nevnte vilkårene være oppfylt.

Følgende vilkår må være oppfylt for å få godkjent en *geografisk betegnelse*:

- Produktet må ha sin opprinnelse i et geografisk område
- En viss kvalitet, et visst ry eller annen egenskap, kan tilskrives dette området
- Produksjon og/eller bearbeidelse og/eller framstilling må skje i det geografiske området

Et generelt unntak oppstilles for navn som har blitt generiske, dvs. den almene betegnelsen på et produkt. Slike betegnelser kan ikke registreres.

Rådsforordning 2082/92/EØF om *særegenhetsbetegnelse*, har regler for bruk av det tredje merket. Med særegenhet menes det eller de kjennetegn som klart skiller et landbruksprodukt eller næringsmiddel fra lignende produkter i samme kategori. Som eksempel på hva som kan skille dem fra andre, kan nevnes smaksegenskaper eller bruk av veldig spesielle råvarer eller hevdvunne produksjonsmetoder. På denne måten gis produsenter som ikke har satset på produkters opprinnelse, mulighet til å skille seg ut på annen måte. Til forskjell fra forordningen som gjelder beskyttelse av geografiske betegnel-

ser, består retten etter denne forordningen bare unntaksvis av en eksklusiv rett til å anvende produktets navn. Det som forbeholdes produsenter som innehar en enerett, er kombinasjonen av produktets navn, fellesskapsbetegnelsen og fellesskapsmerket. Det er mulig å få beskyttelse for navnet alene, bare hvis det ikke fremgår av noens innsigelse at navnet allerede benyttes på en lovlig, alment kjent og økonomisk betydningsfull måte for lignende produkter.

Ettersom EUs regelverk er gitt i form av forordninger, er de bindende i alle sine enkeltheter, og gjelder umiddelbart i alle medlemsland. Det varierer derimot fra land til land hvordan de har valgt å administrere ordningene nasjonalt.

Etter forordningene skal medlemsstatene sikre at det ikke skjer urettmessig bruk av betegnelsene. Medlemsstatene står fritt til å bestemme om kontrollfunksjonen skal utøves av offentlige myndigheter eller overlates til private organer. Forordningene stiller likevel visse krav som skal sikre at kontrollen skal bli tilstrekkelig effektiv. Kontrollorganene skal være objektive og upartiske og råde over tilstrekkelige midler og ekspertise.

I Frankrike administreres forordningene av organisasjonen Institut National des Appellations d'Origine (INAO), som er underlagt Landbruksdepartementet. INAO har både sentral administrasjon og flere regionale kontorer. Søknader fremmes for det lokale INAO-kontoret, som gjennomgår dokumentasjonen og sender den videre til en regional komité bestående av like mange representanter fra det offentlige som fra sammenslutninger av produsenter. Etter behandling her sendes søknaden videre til en nasjonal komité, som oppnevner en undersøkelseskomité. Undersøkelseskomitéen skriver en rapport som inneholder et forskriftsutkast, og denne sendes på alminnelig offentlig høring i 2 måneder. Etter høringen fremmes forslaget for den nasjonale komitéen, og styret i INAO fremmer forslaget for Regjeringen ved Landbruksdepartementet. Forskriften vedtas av Regjeringen ved Landbruksdepartementet. Tilsynsansvaret ligger hos INAO for så vidt gjelder tilsyn med at produksjonsbetingelsene hos den enkelte produsent er oppfylt. Direktoratet for konkurranse og svindel, underlagt Finansdepartementet, er ansvarlig for tilsyn med markedsføringen. Etter at søknaden er endelig godkjent, hvilket kan ta 5-6 år, kan den sendes til EU-kommisjonen. Saksbehandlingen deretter i EU kan ta 3-4 år.

I Sverige administreres ordningen av Statens Livsmedelverk (SLV). SLV mottar søknader, førstehåndsbehandler disse, og sender dem på høring til aktuelle høringsinstanser. Etter høringen er det SLV som fatter nødvendig vedtak, og ved godkjenning blir søknaden sendt videre til EU-kommisjonen. SLVs tilsynsavdeling er ansvarlig for tilsynet med ordningen. Saksbehandlingen internt i Sverige tar ca 6-12 måneder.

I Storbritannia er det Ministry of Agriculture Fisheries and Food som administrerer ordningen.

## 2.5 WTO-regelverket

---

Bruken og beskyttelsen av geografiske opprinnelsesbetegnelser er delvis regulert gjennom WTO avtalen om handelsrelaterte sider ved immaterielle

rettigheter (TRIPS-avtalen) i artiklene 22 - 24, hvor særlig artikkel 22 nr. 2 og 3 og artikkel 24 nr. 5 er sentrale.

Artikkel 22 nr. 1 i TRIPS-avtalen definerer geografiske opprinnelsesbetegnelser for produkter, som merker som identifiserer «...en bestemt kvalitet, et bestemt omdømme eller andre egenskaper ved varen som i det vesentlige tilskrives dens geografiske opprinnelse.»

TRIPS-avtalen hverken oppretter eller krever at man har et eget system for registrering av geografiske opprinnelsesbetegnelser. Den geografiske betegnelsens beskyttelse er knyttet til varemerkesystemet, og er i all hovedsak et grunnlag for en «registreringsnektelse» eller en rettighetsinnsigelse, jfr. art. 22 nr. 2 og 3. Det er således en beskyttelse mot misbruk av geografiske opprinnelsesbetegnelser avtalen krever, og ikke at man har en registreringsordning for et merke. Det er ikke klart hvorvidt en registrering av et merke som anvendes av flere produsenter vil kunne anses som en «immateriell eiendomsrett» i seg selv.

TRIPS-avtalens regler om geografiske opprinnelsesbetegnelser er i Norge hittil ansett som ivaretatt av varemerkelovgivningen og markedsføringslovgivningen. TRIPS-avtalen setter også strenge grenser for hvor langt beskyttelsen av geografiske opprinnelsesbetegnelser kan gripe inn i allerede eksisterende rettigheter som er ervervet i god tro, jfr. art. 24 nr. 5. Videre har avtalen bestemmelser om retten medlemslandene har til å unnlate å beskytte betegnelser som er blitt generiske, det vil si at de betegner en hel gruppe produkter i stedet for kun et bestemt produkt. Det er nedfelt en bestemmelse i dagens TRIPS-avtale om at det skal gjenopptas forhandlinger med sikte på økt beskyttelsesnivå for vin og sprit (opprettelse av et register), samt en gjennomgang av bestemmelser knyttet til opprinnelsesbetegnelser. Disse forhandlingene ble formelt iverksatt samtidig med landbruksforhandlingene i WTO tidligere i år. En rekke land har uttrykt ønske om å øke beskyttelsen for geografiske opprinnelsesbetegnelser for andre landbruksvarer enn vin og sprit.

EUs system for beskyttelse av geografiske opprinnelsesbetegnelser har vært bestridt av USA som 1. juni 1999 ba om konsultasjoner, i henhold til WTO-avtalen, med EU på grunn av rådsforordning 2081/92/EØF, se dokument WT/DS174/1. USA hevder at forordningen er i strid med artikkel 3, 16, 24, 63 og 65 i TRIPS-avtalen fordi forordningen ikke automatisk gir utenlandske betegnelser samme beskyttelse som nasjonale, og fordi den ikke gir en tilstrekkelig beskyttelse for tidligere eksisterende varemerker, som ligner eller er identiske med en geografisk indikasjon. Saken er ikke brakt videre i tvisteløsningssystemet, men EU vurderer endringer til sitt system.

## 2.6 Andre internasjonale avtaler

---

Norge er også part i Den internasjonale konvensjon om beskyttelse av ost og ostebetegnelser undertegnet i Stresa 1. juni 1951, som er en avtale mellom vest-europeiske stater. Denne avtalen forbeholder visse ostebetegnelser til opprinnelseslandet (f.eks. Roquefort, som bare kan benyttes i Frankrike), mens andre ostebetegnelser også kan benyttes ved produksjon av slike oster i andre land forutsatt at man klart påfører hvilket land de er produsert i (F.eks. Norsk Camembert). Nøkkelost og Gudbrandsdalsost tilhører sistnevnte kategori. Beskyttelse av varemerker er også nedfelt i Pariskonvensjonen av 20. mars

Om lov om endringer i lov 17. juni 1932 nr. 6 om kvalitetskontroll med landbruksvarer m.v. (Hjemmel for norsk merkeordning for landbruksprodukter)

1883 med senere endringer, om beskyttelse av den industrielle eiendomsrett, som Norge er part i.

Beskyttelse av geografiske indikasjoner er også nedfelt i EFTAs frihandelsavtale med Mexico av 27. november 2000. I landbruksdelen av denne avtalen beskyttes betegnelsene for de to meksikanske drikkene Tequila og Mescal. Den reviderte EFTA-konvensjonen, som vil bli undertegnet den 21. juni 2001 og forventes å tre i kraft tidlig i år 2002, vil gi EØS-regelverket for økologiske landbruksvarer anvendelse i Sveits.

## **2.7 Forholdet mellom norsk rett og EUs forordninger**

---

Landbrukskvalitetsloven § 2 kan etter ordlyden synes å gi hjemmel for å innføre en merkeordning etter mønster av EU-forordningene. Da det imidlertid ikke var slike merkeordninger som reguleres i EU-forordningene man tok sikte på med bestemmelsen i landbrukskvalitetsloven, er det etter departementet oppfatning riktig å få på plass et sikrere hjemmelsgrunnlag for merkeordningene.

Formålet med bestemmelsen i landbrukskvalitetsloven § 2 er å høyne kvaliteten på de landbruksprodukter loven gjelder for. Standardisering av landbruksprodukter ble ansett som et viktig virkemiddel for å nå denne målsetningen. Dette kom til uttrykk ved at enkelte varer ble gitt generelle kvalitetsbetegnelser forutsatt at varene er produsert og behandlet i samsvar med nærmere formulerte og alminnelig anerkjente krav. EUs forordninger har en vesentlig annen karakter enn dette, idet disse tar sikte på å beskytte geografiske betegnelser og særegenhetsbetegnelser som skal fremheve det som særpreger produktene som beskyttes under ordningen og derved bidra til å styrke mangfoldet i produksjonen.

Betegnelser som er rent beskrivende med hensyn til produktenes opphav eller produksjonsmåte m.m., kan ikke få vern etter varemerkeloven, jf. punkt 2.2 ovenfor. Varemerkeloven er derfor ikke egnet til å ivareta interessene til produsenter som ønsker å få en eksklusiv rett til å utnytte slike trekk ved produktene sine i markedsføringen.

Slike rent beskrivende betegnelser kan derimot registreres som fellesmerker, jf. punkt 2.2 ovenfor. Innehaveren av fellesmerket kan stille krav med hensyn til opprinnelse m.m. for produkter som skal kunne bruke fellesmerkene i sin markedsføring. Fellesmerkeloven vil derfor kunne være egnet til å ivareta de samme formålene som EU-forordningene, men fellesmerkeordningen er lite brukt. Det anses hensiktsmessig og ønskelig å etablere en egen offentlig merkeordning for matvarer med utgangspunkt i forordningene. Det er viktig å få fremhevet at de matprodukter som blir beskyttet skal oppfylle bestemte kvalitetskrav.

Etter markedsføringsloven kan det nedlegges forbud mot villedende bruk av geografiske betegnelser og andre produktbeskrivende betegnelser. Ved en innføring av en merkeordning i tråd med EU-forordningene, vil sanksjonssystemet etter markedsføringsloven supplere de sanksjonsmidlene som foreslås i proposisjonen ved uberettiget bruk av betegnelsene som er vernet gjennom merkeordningen.

## 3 Nærmere om lovforslaget

### 3.1 Endringsforslaget

---

#### 3.1.1 Forskriftsfullmakt

Det er ønskelig å innføre hjemmel for merkeordningen i landbrukskvalitetsloven for snarlig å kunne gjennomføre bestemmelser om krav til kvalitet, geografisk opprinnelse og produkters særegenhet. Dette for at produkter skal kunne markedsføres med en bestemt geografisk betegnelse eller en særegenhetsbetegnelse og med eget offentlig merke. I tillegg ønskes regler om at andre, som ikke oppfyller vilkårene satt for den aktuelle betegnelsen, heller ikke har lov til å benytte disse betegnelsene eller merket. Reglene skal sikre redelig frembud av produkter som beskyttes under ordningen.

Lovforslaget innebærer at Kongen gis myndighet til å gi forskrifter om merkeordningene, dvs. om beskyttelse av produktbetegnelser, inkludert geografiske betegnelser. Det er ikke meningen å utelukke muligheten for beskyttelse av andre typer produktbetegnelser, selv om det i første omgang er meningen å lage en beskyttelsesordning for geografiske betegnelser, opprinnelsesbetegnelser og særegenhetsbetegnelser. Det legges opp til å utforme et nasjonalt regelverk med utgangspunkt i EUs regelverk. Det vil kunne gå forholdsvis hurtig og være relativt enkelt lovteknisk å lage regelverket over samme lest som EU har fulgt, på forskriftsnivå.

Ordningen vil gjelde for de produkter som faller inn under landbrukskvalitetslovens virkeområde, det vil si varer som er fremstilt ved husdyr eller planteproduksjon, samt viltvoksende vekster. Kongen kan i forskrift bestemme hvilke produkter som faller inn under loven. Fiskeriprodukter vil falle utenfor ordningens virkeområde. Departementet vil vurdere en utvidelse av hjemmelen for en merkeordning til andre matvarer og andre produkter på et senere tidspunkt.

Høringsinstansene, herunder blant andre Eksportrådet, Norsk Landbrukssamvirke, Tine Norske Meierier, Prior, Gartnerhallen, Norsk Kjøtt, Norges Bondelag, Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund, Reindrifsforvaltningen og fylkesmennene har i hovedsak støttet initiativet fra Landbruksdepartementet om å etablere en offentlig merkeordning.

Norges Colonialgrossisters Forbund mener at man burde vurdere om ikke en bransjestyrt, frivillig og selvfinansierende merkeordning og system for gjennomføring kunne benyttes i stedet.

Ringerikskost er derimot av den oppfatning at sterk statlig medvirkning trengs for å bygge opp tillit til merkeordningen.

Departementet mener at en statlig ordning er riktig for å sikre redelig frambud, og for å sikre at det stilles strenge krav til de produsenter som ønsker å benytte en betegnelse som beskyttes under ordningen. Produsentene vil selv måtte definere sine produkter og produksjonssted, samt fremskaffe dokumentasjon for at påstandene de fremsetter er korrekte. Det offentlige vil kontrollere at dette er riktig forut for at produktbetegnelsen eventuelt

beskyttes. Det vil dessuten bli ført kontroll med at produksjonsbestemmelsene faktisk overholdes. Det er viktig at merkeordningens integritet, troverdighet og tillit sikres gjennom at de personer som foretar vurderinger og godkjenning av produkter som skal merkes, skal være uavhengige og ikke ha økonomisk interesser i produktene. De må videre være organisatorisk og økonomisk uavhengige av produsentene. I tillegg er det nødvendig med en uavhengig og habil kontrollstruktur.

En innføring av merkeordningen med utgangspunkt i EUs forordninger slik beskrevet nedenfor i kapittel 3.2, vil medføre at det må etableres nye hindre i forhold til å oppnå registrering etter varemerkeloven og fellesmerkeloven. Dette anses nødvendig for å hindre at en betegnelse kan beskyttes under begge ordninger og skape uklarheter med hensyn til hva betegnelsen står for. Dersom en betegnelse først gis beskyttelse etter merkeordningen, bør den ikke kunne registreres som varemerke eller fellesmerke for samme type produkt. Det er i en utvalgsinnstilling (NOU 2001:8) til ny varemerkelov foreslått at det for fellesmerker ikke lenger skal være forbudt å registrere opprinnelsesangivende varemerker, og at alle som er fra området betegnelsen utpeker kan bruke den så lenge bruken er i samsvar med god forretningsskikk.

På bakgrunn av ovenstående foreslås det derfor innført en hjemmel i landbrukskvalitetsloven til i forskrift å kunne modifisere registreringsadgangen etter varemerkeloven og fellesmerkeloven.

Det tas sikte på at det i forbindelse med innføring av ordningen etableres en innsigelsesadgang, i likhet med den som rådsforordning 2081/92/EØF og rådsforordning 2082/92/EØF foreskriver for de innehavere av varemerkerettigheter som mener sin rett krenket ved at en betegnelse beskyttes i henhold til den nye merkeordningen. Egne publikasjonsrutiner må iverksettes for å sikre at innehavere av eksisterende varemerkerettigheter kan gjøres oppmerksomme på at et konkurrerende merke gis. For det tilfellet at innehavere av allerede eksisterende rettigheter ikke benytter sin innsigelsesadgang, bør de måtte tåle at eneretten begrenses. Det foreslås derfor å innføre en hjemmel for å tillate slik begrensning i etablerte rettigheter. Dette representerer en tilsvarende nasjonal regulering av forholdet mellom merkelovgivning og varemerkelovgivning som i EU. De nærmere detaljer rundt dette vil bli utredet nærmere.

Patentstyret uttaler i sin høringsuttalelse at etableringen av en ny merkeordning neppe vil utgjøre noe stort problem i praksis i forhold til allerede etablerte rettigheter. Det vil bli lagt vekt på å følge opp dette spørsmålet i tråd med den praksis som er fulgt i EU.

### 3.1.2 Gebyrhjemmel

Gjeldende lov gir kun hjemmel til å innkreve avgift for dekning av utgifter til kontrolltiltak. Det er i tillegg ønskelig med en hjemmel for innkreving av gebyr for dekning av det offentliges kostnader i forbindelse med andre oppgaver som må utføres for å forvalte en merkeordning, herunder undersøkelser, veiledning, godkjenninger og attestasjoner. Gebyret tar utgangspunkt i de faktiske kostnadene det offentlige pådrar seg i forbindelse med gjennomføring av virksomheten.

En rekke høringsinstanser har uttrykt bekymring og skepsis med hensyn til bruk av gebyrer. Reindriftsforvaltningen påpeker at finansieringen må sikres på en måte som ikke stenger småskalaprodusentene ute. Norsk Landbrukssamvirke m.fl. viser til at høye gebyrer pålagt små produsenter kan redusere bruken av merket såpass mye at det ikke får den oppmerksomhet det bør. Norges Bondelag viser til at det vil være nødvendig med intensiv markedsføring i oppstartsfasen, og at det er lite trolig at merkebrukerne vil finne det formålstjenlig å bruke merket hvis de må betale dette. Flere høringsinstanser, herunder TINE Norske Meierier og Norges Eksportråd, påpeker at erfaringer fra andre land synes å vise at offentlig finansiering og promotering er viktig for at merket skal bli tilstrekkelig kjent. Mat fra Fjellregionen mener at kostnader med godkjenning av produkter og drift av ordningen ikke må belastes produsentene, fordi det dreier seg om en statlig ordning. På den annen side uttrykker flere av høringsinstansene aksept for at brukerne må bidra til finansieringen. Norges Bondelag påpeker at de ulike høringsinstansene vil ha varierende mulighet til å betale, og foreslår som et alternativ, differensierte satser avhengig av betalingsevne. Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon mener på sin side at ettersom merkeordningen er ment å bidra til å øke verdiskapningen i landbruket, bør utgifter til drift av merkeordningen dekkes av aktuelle merkebrukere. Offentlige midler bør, etter deres mening, ikke benyttes til å finansiere kostnadene ved merkeordningen.

Departementet mener at det er riktig at brukerne må være med på å betale for en ordning som igangsettes blant annet for å øke verdiskapningen i landbruket, men ser at høye gebyrer kan skape problemer for spesielt utsatte bedrifter. Departementet vil derfor ta dette i betraktning i prosessen med den endelige utformingen og driften av ordningen. Det vises for øvrig til pkt 4 nedenfor, om økonomiske og administrative konsekvenser.

### 3.1.3 Sanksjonsbestemmelser

Departementet mener det er riktig å gi betegnelsene og merkene, som blir beskyttet, et vidtgående vern. Det er også viktig å beskytte forbrukerne blant annet mot faren for villedning som følger av misbruk av en beskyttet betegnelse eller merke. Det foreslås derfor inntatt en ny straffebestemmelse som er noe mer vidtrekkende enn den som gjelder i dag, ved at det innføres fengselsstraff i tillegg til bøtestraff. Det er meningen at forbrukerne skal vernes mot at ordningen brukes i strid med intensjonen, og rettmessige brukere av en beskyttet betegnelse skal vernes mot at andre bruker denne eller betegnelser som er egnet til å forveksles med denne. At straffebestemmelsen bare rammer forsettlig bruk, stemmer overens med varemerkelovens bestemmelser. Urettmessig bruk av merkene kan etter forholdene også rammes av bestemmelsene i markedsføringsloven § 2 og § 8 a. Ved uaktsomme overtredelser av disse bestemmelsene kan det reageres med straff etter markedsføringsloven § 17. I tillegg har markedsrådet administrative sanksjonsmidler, se pkt. 2.2 ovenfor.

En produsent eller annen som rettmessig bruker en beskyttet betegnelse og det offentlige merket, vil kunne påføres tap som følge av andres urettmessige bruk. Ut fra alminnelige erstatningsrettslige prinsipper, kan det være vanskelig å påvise hva det økonomiske tapet er og årsakssammenhenger mellom tapet og det faktum at andre misbruker merket. For det tilfellet at det viser seg

ønskelig og nødvendig for å oppnå målsetningene med merkeordningen å gi et erstatningsrettslig vern til de som rettmessig bruker en beskyttet betegnelse, foreslås en hjemmel til å regulere erstatningsspørsmålet i forskrift. Utforming av slike erstatningsbestemmelser vil bli fastlagt etter omfattende høring.

#### 3.1.4 Øvrige endringsforslag

Fylkesmannen i Vest-Agder har, i forbindelse med høringen, foreslått å ta begrepet «erstatningsmidler» ut av lovteksten, da dette etter deres mening er foreldet og i strid med ønsket om å stimulere til videreforedling av landbruksprodukter.

D e p a r t e m e n t e t vil bemerke at regelen om erstatningsmidler ble tatt inn i landbrukskvalitetsloven for å ivareta redelighetsaspektet ved frembud av slike produkter. Det omsettes slike erstatningsmidler i dag og innkreves avgift. Det er derfor ikke et alternativ å ta begrepet ut av lovteksten.

Høyskolen i Akershus (HiAk) mener forbrukerhensynet bør være hovedhensynet bak lovforslaget og merkeordningen, og ikke næringens behov. HiAk peker på at et viktig element med alle nye lover og justeringer av gamle, vil være å følge opp i Stortingsmelding nr. 19 (1999-2000) om norsk landbruk og matproduksjon, Stortingsmelding nr. 21 Menneskeverd i sentrum, Handlingsplan for menneskerettigheter og Stortingsmelding nr. 40 (1998-1999) om forbrukerpolitikk og organisering av forbrukerapparatet. På denne bakgrunn mener HiAk at hensynet til forbrukeren må komme klart frem og at loven bør inneholde formuleringer som sikrer redelighet- og informasjonsaspektet ovenfor forbrukerne, som sikrer at forbrukerens behov imøtekommes, som sikrer forbrukerne trygge matvarer og som sikrer at forbrukernes synspunkter blir hørt gjennom representasjon i styrer og forsamlinger.

Også Norges Colonialgrossisters Forbund peker på at formålet med ordningen særlig bør være å sikre norske forbrukere større utvalg av kvalitetsvarer.

D e p a r t e m e n t e t er enig i at hensynet til forbrukerne står svært sentralt og må virke sammen med hensynet til næringen. Det er særlig viktig at forskriftene som vedtas i medhold av loven, ivaretar forbrukernes behov for etterrettelig informasjon og redelig markedsføring. Lovforslaget her er utformet som en fullmaktsbestemmelse, og det anses derfor ikke hensiktsmessig å innta i loven detaljerte bestemmelser om alle de forhold som særlig HiAk påpeker. Det anses imidlertid som riktig og viktig å vektlegge disse hensynene ved utformingen av forskrifter.

### 3.2 Nærmere om hva som tenkes regulert i forskrifter

---

Med hjemmel i den nye bestemmelsen i landbrukskvalitetsloven tas det sikte på å utarbeide en nasjonal rammeforskrift med utgangspunkt i EUs regelverk.

Ønsket om å etablere en norsk ordning med utgangspunkt i EUs forordninger på området, bygger på den suksessen som ordningen har hatt for det næringspolitiske grunnlaget i deler av det europeiske landbruket. En produktbeskyttelse i henhold til ordningen har i mange tilfelle gitt grunnlaget for en økt råvarepris til bonden samtidig som kvalitetskravene i mange tilfeller har

medført et mindre intensivt jordbruk. Dette har, sammen med økte krav til manuell produktbearbeiding, medført at distriktspolitiske målsetninger er ivaretatt. Dette underbygges av høringsuttalelsen til Norges Eksportråd, som viser til at ordningen har fått en stadig større fokusering i de landene hvor ordningen er godt etablert. Ordningen kan også stimulere til å reetablere produkter som har forsvunnet i de senere tiårs rasjonalisering av jordbruk og næringsmiddelindustri.

Departementet ser for seg at rammeforskriften vil omhandle følgende hovedelementer:

- vilkår for beskyttelse av og merker for geografiske betegnelser, opprinnelsesbetegnelser og særegenhetsbetegnelser,
- rettigheter og plikter for de som kan bruke beskyttede merker og produktbetegnelser,
- administrasjon av ordningen,
- prosess for søknad, godkjenning/avslag og offentliggjøring,
- tilsyn, revisjon og kontroll, og
- sanksjonsbestemmelser.

Et annet hovedformål med bestemmelsene om en nasjonal offentlig merkeordning for å beskytte produktbetegnelser for geografisk opprinnelse, tradisjon og egenart på matområdet, er å beskytte forbrukerne mot bruk av villedende betegnelser. Retten til å markedsføre produkter under en i henhold til ordningen beskyttet betegnelse, vil følge av offentlige krav til produktets kvalitative egenskaper som kan påvises objektivt og som vil være spesifikke i forhold til hver produktbetegnelse. Når det gjelder geografiske betegnelser, vil rettighetene til å benytte en beskyttet produktbetegnelse ha en geografisk avgrensing. Rettighetene vil også være begrenset ved at det oppstilles vilkår om at produktet har en særegenhet som kan identifiseres, og som knyttes til den geografiske lokaliseringen. Kun produsenter som oppfyller vilkårene i regelverket, vil få lov til å benytte den betegnelsen som de aktuelle produktforskriftene som er beskrevet senere i pkt. 3.2 omhandler.

Ut fra formålet med ordningen, hvor en beskyttelse i henhold til ordningen skal signalisere til markedet en integritet og troverdighet i forhold til de objektive kvalitative aspektene som knytter seg til produktene, anses det i utgangspunktet ikke ønskelig å etablere en ordning hvor produktbetegnelserne fritt kan disponeres privatrettslig eller benyttes som rene investeringsobjekter.

Utgangspunktet for etableringen av en produktbeskyttelse vil være en søknad fra en sammenslutning, jf. omtalen senere i pkt. 3.2. Når en produktbeskyttelse er opprettet kan imidlertid samtlige aktører, herunder utenlandske aktører, uavhengig av hvor i verdikjeden de befinner seg, benytte produktbetegnelsen gitt at de offentlige krav som knytter seg til bruken er oppfylt.

Rettigheten til bruken av beskyttede produktbetegnelser knytter seg med andre ord til de objektive og påvisbare kvalitative aspekter ved et produkt. Med dette følger det at produkter ikke vil kunne endres vesentlig ut fra kommersielle hensyn uten at de taper rettigheten til produktbetegnelser.

I henhold til EUs rådeordning 2081/92/EØF om geografiske betegnelser, kan kun en «sammenslutning» søke om å registrere opprinnelsesbetegnelsen til landbruksprodukt under ordningen. Med sammenslutning forstås en organisasjon, uavhengig av dens rettslig status eller sammensetning, av

produsenter og/eller foredlere som arbeider med samme landbruksprodukt eller næringsmiddel. Andre interessenter kan også delta i sammenslutningen. Forordningen åpner for at det i enkelte tilfeller kan inngis søknader fra enkeltpersoner eller bedrifter om beskyttelse av en produktbetegnelse. EUs rådsforordning 2082/92/EØF om særegenhetsbetegnelser begrenser derimot søknadsadgangen til å gjelde for sammenslutninger. Begrensningene som EUs forordninger stiller til hvem som kan søke begrunnes med at en sammenslutning av søkere har en større gjennomslagskraft i forbindelse med markedsføringen av merkebeskyttede produkter, samt en bedre mulighet til å beskytte rettighetene til produktbetegnelsen. Ved beskyttelse av geografiske betegnelser åpnes det imidlertid for unntak for at enkeltpersoner eller videreforedlere kan søke, dersom det kun er én person eller bedrift i et område som produserer det angjeldende produktet. Dette gjelder bare dersom produksjonen tar utgangspunkt i bestemte lokale framstillingsmetoder, det geografiske området klart skiller seg fra tilstøtende områder, eller hvis produktene skiller seg fra andre produkter. Enkelte av høringsinstansene har bemerket at det er ønskelig med en vid fortolkning av begrepet sammenslutning av produsenter.

D e p a r t e m e n t e t vil bemerke at det ved innføringen av en merkeordning i Norge er vesentlig at en eventuell merverdi som skapes ved å få beskyttet en produktbetegnelse, i hovedsak tilfaller primærleddet. Denne målsetning er i tråd med grunnlaget for verdiskapingsprogrammet på matområdet. Dette medfører at søkere til ordningen i hovedsak bør være en sammenslutning av primærprodusenter eller en sammenslutning av primærprodusenter i samarbeid med videreforedlere. I særskilte tilfeller bør søkeren kunne være en enkeltperson eller en foredler.

Når en produktbeskyttelse er opprettet, vil samtlige aktører, uavhengig av hvor i verdikjeden de befinner seg, kunne benytte produktbetegnelsen gitt at de oppfyller de offentlige krav som knytter seg til bruken.

Med hjemmel i den nasjonale rammeforskriften tenkes det deretter utarbeidet en forskrift for hvert produkt som skal beskyttes. Hver av de produktspesifikke forskriftene vil blant annet inneholde nærmere beskrivelser av produksjonsmåter og andre vilkår som er særegne for produktet hvis navn beskyttes i henhold til angjeldende forskrift. Det vil, for de geografiske betegnelsene, bli foretatt en avgrensning av det geografiske området betegnelsen gjelder for. Det er produsentene selv som vil måtte utarbeide grunnlaget for reglene, og sørge for at alle særpreg ved produktet dokumenteres. Forslag til produktspesifikke bestemmelser må undergå en bred høring slik at man sikrer at de som måtte anse sine rettigheter krenket og andre som måtte ha innvendinger mot produktbeskrivelsen, får anledning til å inngi innsigelse. Fastsettelse av produktspesifikasjonene for hvert produkt vil nødvendigvis måtte ta lang tid tatt i betraktning at det må være strenge dokumentasjonskrav og mange må høres i prosessen.

Mat fra Fjellregionen har fremholdt at dersom det skulle oppstå konflikt mellom næringsmiddelregelverket og reglene om merkebeskyttelse, burde sistnevnte styre prosesser og framstillingsmåter, mens førstnevnte styrer ferdigvarekontrollen. D e p a r t e m e n t e t forstår at det av og til kan synes vanskelig å kombinere eldre tradisjonelle produksjonsmåter med moderne hygienekrav. Det er imidlertid viktig å understreke at målsetningen om trygg

mat vil ligge til grunn for all produksjon, også der det er tale om å benytte eldre produksjonsmetoder. Produksjonen skal oppfylle det til enhver tid gjeldende hygieneregelverk. De produksjonsregler som måtte følge av den enkelte produktspesifikasjon, vil være et tillegg til de regler som ellers gjelder.

Dersom retten til å anvende merker innenfor merkeordningen anses å være en immateriell eiendomsrett, som definert i TRIPS-avtalen, vil ordningens bestemmelser måtte komme til anvendelse også på utenlandske borgere jf. TRIPS-avtalens artikkel 3 om nasjonal behandling. Det ville innebære at utenlandske borgere vil kunne påberope seg beskyttelse for utenlandske betegnelser etter norsk lovgivning.

De ordninger som foreslås innført er i hovedprinsippene i samsvar med de bestemmelser som EU har praktisert siden tidlig på 1990-tallet, og som EFTA-landet Sveits har innført. Forholdet mellom TRIPS-avtalen og rådsforordning 2081/92/EØF har vært under noen konsultasjon mellom enkeltland i henhold til WTO-systemet, men det er ikke reist panelsak i henhold til avtalens tvisteløsningssystem (se pkt. 2.5).

EØS-avtalen omfatter særlige bestemmelser om og ordninger for opphavsrett og industriell og kommersiell eiendomsrett jf. EØS-avtalens artikkel 65 nr. 2 og protokoll 28. Dersom merkeordningen innebærer beskyttelse av slike rettigheter, kan merkeordningen komme til å få anvendelse også innenfor EØS-området jf. EØS-avtalens artikkel 4.

Departementet antar at slike spørsmål i tilfelle bør tas opp i bilaterale avtaler som EØS-avtalen og frihandelsavtaler slik at gjensidighet i forhold til rettigheter og plikter kan bli sikret. Dette er også i samsvar med den praksis som EU og Sveits har fulgt. Ordningens utforming vil være gjenstand for ytterligere utredning og en bred høring før den endelig vedtas.

## 4 Administrative og økonomiske konsekvenser

Dersom ordningens bestemmelser skal bli et positivt incitament til verdiskapning på regionalt nivå, må produksjonsmiljøene informeres og rettleides. Norske forbrukere er heller ikke kjent med betydningen av slike lovbeskyttede merker. Dersom lovbeskyttede merkers egenskaper skal få markedsbetydning og dermed bidra til verdiskapning, er det viktig at forbrukerne blir informert på en enhetlig måte.

De administrative hovedoppgavene er derfor knyttet til informasjon og markedsføring av merkeordningen generelt, men også til rettledning av produsenter som er interessert i å søke, for eksempel om hvilke krav som stilles for å få et produkt godkjent. Videre vil selve søknadsbehandlingen kreve administrative ressurser, herunder bruk av ekspertise for faglig vurdering og etterprøving av påstander i søknaden. Det samme vil høring og utarbeidelse av endelige produktspesifikasjoner. Videre skal merkebrukere formelt godkjennes og registreres. Den videre oppfølging er knyttet til sekretariatsfunksjoner for kontroll med at produktforskriftene overholdes.

For å etablere ordningen på en mest mulig kostnadseffektiv måte, vil en legge nødvendige funksjoner i størst mulig grad til eksisterende organer. Det foreslås at rammegivende forskrift skal forvaltes av Statens næringsmiddeltilsyn (SNT). Dette er i tråd med praksis for en rekke andre kvalitetsregulerende forskrifter under landbrukskvalitetsloven. En ser for seg at SNT fastsetter produktforskrifter. Oppgaver med søknadsbehandling, veiledning og tilsyn vil bli plassert i et kompetent, eksternt organ, og vil bli fastlagt i den rammegivende forskriften. Forskriftsutkastet vil bli sendt på bred høring før detaljer i forvaltningen blir fastsatt. Med basis i en vedtatt rammeforskrift ser en for seg at SNTs rolle vil være sammenlignbar med den rollen SNT i dag innehar i forhold til forvaltning av økologisk produksjon og stiftelsen Debio. I arbeidet med utarbeidelsen vil SNT støtte seg på relevant kompetanse ellers i forvaltningen.

Fylkesmannen i Hordaland påpekte i sin høringsuttalelse at det må vurderes hvordan merkeordningen skal koordineres med arbeidet som gjøres innenfor Kvalitetssystemer i landbruket (KSL) og Stiftelsen Godt Norsk, noe departementet slutter seg til. Flere høringsinstanser har kommet med synspunkter angående merkeordningens administrasjon, og disse synspunktene vil bli medtatt i det videre arbeidet med etablering av ordningen. Styret i Stiftelsen Godt Norsk har foreslått at sekretariatsoppgavene blir ivarettatt ved en omorganisering og utvidelse av Stiftelsen Godt Norsk. Patentstyret fremstår også som en viktig ressurs. Departementet vil se hen til hvordan andre land, herunder Frankrike og Sverige, har løst oppgaven. Det anses ikke nødvendig å ha et så stort administrativt apparat som Frankrike har, men en ordning med elementer både av den franske og svenske løsningen anses som formålstjenlig. De områdene som vil kreve ressurser, er i hovedsak knyttet til sekretariatsarbeid. Elementer i kostnadsvurderingen vil være informasjon, oppsøkende virksomhet, kostnader til eksternt ekspertise, formell undersøkelse og etterprøving av påstander fra søker, utarbeidelse, offentliggjøring og høring

av produktforskrifter, kostnader til kontroll og revisjon, samt andel av generelle administrative kostnader. En stor del av arbeidet med å forberede grunnlaget for produktforskriftene vil bli gjort av produsentene selv, ettersom de både må utarbeide produktspesifikasjon og fremskaffe dokumentasjon for at de påstander som fremsettes medfører riktighet. Allerede nå viser næringen interesse for ordningen, og det antas at det tidlig vil kunne komme mange søknader om beskyttelse. Vilåårene for å oppnå beskyttelse vil imidlertid være strenge, og veiledning og behandling av søknader vil være ressurskrevende, særlig i startfasen. Departementet mener etableringen av en merkeordning vil ha en positiv virkning for produksjon og omsetning av jordbruksvarer, både for de produkter som omfattes av merkeordningen og for den ordinære produksjon og omsetning. For å finansiere merkeordningen uten belastning på statsbudsjettet legges det av denne grunn opp til en modell med delt finansiering. Det bør være en finansiering basert på et spesielt gebyr på de produsentgrupper som søker merkeordningen jf. pkt. 3 ovenfor. I tillegg tenker en seg en kollektiv avgift på norskproduserte varer som hjemles i landbrukskvalitetsloven. Departementet ser dette også som nødvendig dersom merkebrukerne, som i regelen vil være små, skal ha økonomisk mulighet til å få sine produkter plassert i markedet. Næringsmiddelavgiften skal ikke berøres av dette. En avgift på alle landbruksprodukter, som en her tenker seg, vil gi et ubetydelig utslag på matprisene. Departementet vil derfor sende forslag om en slik finansiering på høring og fremme forslag til finansiering i St.prp. nr. 1 for 2002.

## 5 Merknader til de enkelte forslagene

### *Til § 2 femte ledd*

Med gebyr for ytelser og tjenester menes betaling for eksempel i forbindelse med undersøkelser, veiledning, kontroller, tilsyn, godkjenninger og attestasjoner. Det er naturlig at slike utgifter i forbindelse med drift av merkeordningen etter hvert skal kunne dekkes, helt eller delvis, av merkebrukerne selv. Med merkebrukere menes alle som er involvert i produksjonen eller omsetningen av varer som markedsføres under en beskyttet betegnelse. Gebyret skal beregnes ut fra de faktiske kostnadene det offentlige pådrar seg i forbindelse med gjennomføring av virksomheten. Gebyret kan beregnes konkret eller innkreves i form av standardiserte satser. Lov av 17. desember 1976 om rente ved forsinket betaling m.m. skal gjelde tilsvarende ved forsinket betaling av gebyr. Departementet legger til grunn at tidspunkt for forfall skal fremgå av kravet. Påløpt gebyr skal være tvangsgrunnlag for utlegg, jf. lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring, kapittel 7.

### *Til § 2a*

Bestemmelsen gir Kongen fullmakt til å gi forskrifter om bruk og beskyttelse av produktbetegnelser og varebetegnelser. Det tenkes her spesielt på nødvendige forskrifter for å innføre og administrere en merkeordning med vilkår for norsk beskyttelse av, og felles merker for, geografiske betegnelser, opprinnelsesbetegnelser og særegenhetsbetegnelser med utgangspunkt i EUs regler på området, gjeldende for produkter som faller inn under landbrukskvalitetslovens virkeområde. Heri ligger bl.a. regler om rettigheter og plikter for merkebrukerne, søknadsprosesser, klageadgang, tilsyn og sanksjonsbestemmelser, herunder regulering av erstatningsspørsmål.

Innføring av en slik merkeordning kan medføre at det må innføres nye hindere i forhold til å oppnå registrering etter varemerkeloven og fellesmerkeloven jf. rådsforordning 2081/92/EØF artikkel 14 jf. artikkel 13 og rådsforordning 2082/92/EØF artikkel 15 jf. artikkel 13 og 17. Det foreslås derfor innført en hjemmel til i forskrift å modifisere registreringsadgangen mv. etter varemerkeloven og fellesmerkeloven. Det foreslås videre hjemmel til å innskrenke etablerte rettigheter dersom innehaveren av en eksisterende rettighet ikke inngir innsigelse når en søknad om beskyttelse av betegnelse under merkeordningen offentliggjøres, jf. pkt. 3.1.1.

### *Til § 4 annet ledd og tredje ledd*

Markedsføringsloven § 17 jf. §§ 2 og 8 a og straffeloven § 370 vil ikke omfatte alle tilfelle der merkene gis vern etter EUs forordninger. Departementet mener det riktig å gi betegnelse og merkene som blir beskyttet i medhold av § 2 a, et vidtgående vern. Det er også viktig å beskytte forbrukerne blant annet mot faren for villedning som følge av at en som ikke har rett til det bruker en beskyttet betegnelse eller merke. Det foreslås derfor inntatt en bestemmelse om at urettmessig bruk av betegnelser som er beskyttet i medhold av § 2 a, straffes med bøter eller fengsel i inntil 3 måneder.

Om lov om endringer i lov 17. juni 1932 nr. 6 om kvalitetskontroll med landbruksvarer m.v. (Hjemmel for norsk merkeordning for landbruksprodukter)

Landbruksdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om endringer i lov 17. juni 1932 nr. 6 om kvalitetskontroll med landbruksvarer m.v. (Hjemmel for norsk merkeordning for landbruksprodukter).

---

**Vi HARALD,** Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i lov 17. juni 1932 nr. 6 om kvalitetskontroll med landbruksvarer m.v. (Hjemmel for norsk merkeordning for landbruksprodukter) i samsvar med et vedlagt forslag.

## **Forslag til lov om endringer i lov 17. juni 1932 nr. 6 om kvalitetskontroll med landbruksvarer m.v. (Hjemmel for norsk merkeordning for landbruksprodukter)**

### I

I lov 17. juni 1932 nr. 6 om kvalitetskontroll med landbruksvarer m.v gjøres følgende endringer:

§ 2 femte ledd skal lyde:

*Kongen kan gi forskrifter om gebyr for ytelser og tjenester som utføres i medhold av denne lov. Ved forsinket betaling av gebyr skal det betales rente i samsvar med lov 17. desember 1976 nr. 100 om forsinket betaling m.m. Gebyr er tvangsgrunnlag for utlegg.*

Ny § 2 a skal lyde:

*Kongen kan gi forskrifter om beskyttelse og bruk av produktbetegnelser og varebetegnelser, inkludert bl.a. geografiske betegnelser, samt regler for erstatning ved urettmessig bruk av slike betegnelser. Herunder kan Kongen gi forskrifter som innskrenker registreringsadgangen i medhold av lov 3. mars 1961 nr 4 om varemerker og lov 3. mars 1961 nr 5 om fellesmerker, og begrenser rettigheter gitt i eller i medhold av samme lover dersom det ikke har innkommet innsigelse mot at en betegnelse beskyttes i henhold til forskrifter gitt i medhold av denne lov.*

§ 4 nytt annet ledd skal lyde:

*Den som forsettlig bruker en beskyttet betegnelse i strid med forskrifter gitt i medhold av § 2 a straffes med bøter eller fengsel i inntil 3 måneder. Medvirkning straffes på samme måte.*

### II

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

---